

УДК 81'42'276.45-057.87(73)

КОГНІТИВНО-ОНОМАСІОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ СУФІКСАЛЬНИХ ДЕРИВАТИВ У СТУДЕНТСЬКОМУ СЛЕНГІ США

І.В. Рубцов (Харків)

Стаття присвячена дослідженню когнітивних механізмів, що є основою формування суфіксальних дериватів у студентському слензі США. Аналіз продемонстрував, що суфікси нарівні з корневими морфемами є відповідними концептуальними категоріями, що приймають участь у формуванні нового концепту-цілі в процесі сленгової номінації.

Ключові слова: когнітивна ономасіологія, сленгове словотворення, студентський сленг, суфіксація.

И.В. Рубцов. Когнитивно-ономасиологический подход к формированию суффиксальных дериватов в студенческом сленге США. Статья посвящена исследованию когнитивных механизмов, лежащих в основе формирования суффиксальных дериватов в студенческом сленге США. Анализ продемонстрировал, что суффиксы, наравне с корневыми морфемами, представляют собой соответствующие концептуальные категории, принимающие участие в формировании нового концепта-цели в процессе сленговой номинации.

Ключевые слова: когнитивная ономасиология, сленговое словообразование, студенческий сленг, суффиксация.

I.V. Rubtsov. Cognitive-onomasiological approach to suffix derivatives in the USA students' slang. The article investigates cognitive mechanisms as the basis of suffix derivatives formation in the students' slang of the USA. The research shows that suffixes as well as root morphemes substitute certain conceptual categories taking part in the formation of a new target concept in the process of slang nomination.

Key words: cognitive onomasiology, slang word-formation, students' slang, suffixation.

Інтенсивний розвиток когнітивної науки привів до становлення нової галузі лінгвістики – когнітивної ономасіології, методологічні підходи якої дозволяють по-новому осмислити сутність мови та роль людини в ній. Застосування даних підходів у словотворі дозволяє говорити про дериваційну когнітивну ономасіологію, основи якої були закладені чеським лінгвістом М. Докулілом [7]. Основою такого підходу є поняття ономасіологічної дериваційної моделі, яка уможливило розгляд традиційних проблем словотвору у новому світлі та робить дане дослідження актуальним.

Мета роботи полягає у застосуванні новітніх когнітивних підходів до процесу дериваційного словотвору, зокрема до суфіксації, та розкриття природи суфіксів як окремих концептуальних категорій.

Об'єктом дослідження є процес суфіксальної деривації з точки зору когнітивної науки.

Предмет вивчення – суфіксальні деривати сучасного студентського сленгу США, структу-

ра яких розглядається з ономасіологічної точки зору.

Матеріалом дослідження виступають суфіксальні деривати сучасного студентського сленгу США, отримані методом суцільної вибірки зі сленгових словників, сучасної молодіжної преси та Інтернет сайтів американських університетів.

Більшість питань, що порушуються у рамках когнітивної ономасіології, пов'язані з проблемою формування мовної картини світу, оскільки вивчення мовних явищ в ономасіологічному плані означає, що в центрі уваги знаходиться питання про те, як пов'язані ці явища з позначенням дійсності, що нас оточує, з вибором і створенням назв для окремих її фрагментів.

Про картину світу в голові людини дозволяють робити висновки не стільки окремі слова, скільки принцип групування та класифікації понять, що знаходяться формальне вираження у структурі мови. У формуванні нових номінативних одиниць актив-

но задіяні когнітивні структури людського мозку: екстралінгвістична реальність, відбиваючись у когнітивних структурах мозку, аналізується на концептуальному рівні, а далі набувають чинності певні ономасіологічні принципи, відповідно до яких відбувається найменування. Ономасіологічна теорія базується на понятті словотворчої основи (базису). Словотворчу основу можна визначити як двосторонню одиницю, що входить у структуру нової номінативної одиниці на підставі концептуального та подальшого семантичного аналізу іменованого об'єкта.

Словотворче значення виводиться, у цілому, не за таким його окремим компонентом, як словотворчий афікс або формант, але на основі всієї ономасіологічної структури похідного слова, що будується за рахунок приписування певної ономасіологічної ознаки особливому ономасіологічному базису за допомогою певної ономасіологічної зв'язки [2; 3]. Ці три складові являють собою ономасіологічну структуру, що є концептуальною базою процесу найменування.

Як семантична, так і лексична деривація пов'язані з процесом концептуалізації, що припускає наявність мети та джерела концептуалізації. Для розуміння взаємозв'язку між концептом-метою, концептом-джерелом та одиницею, що називає концепт-ціль, необхідно виробити певну семантичну типологію для всіх типів семантичних інновацій. Новітні дослідження [5; 6] показали, що, незважаючи на формальне розходження таких лексичних інновацій, у семантичному відношенні вони покладаються на певний ряд асоціативних відносин між концептом-джерелом та концептом-метою.

У процесі номінації мовець на першому етапі аналізує концепт, що вимагає найменування, підрозділяючи його на ряд найбільш значущих елементів, тобто підконцептів. Найбільш значущий підконцепт, асоційований з даним словом, служить семантичною базою для словотвору. Семантична різниця між основним концептом і концептом, що потребує найменування, усувається за допомогою додавання афікса або співоснови (підконцепту). Бланк вважає, що зв'язки між основою, співосною та новим концептом ґрунтуються на асоціативних принципах

суміжності, контрасту та схожості. [5; 6] Синтезуючи вищезгадані підходи, можна запропонувати наступний опис когнітивно-ономасіологічної моделі словотвору. Вихідним моментом є концепт, що потребує найменування. Наступним етапом є аналіз і категоризація концепту. При цьому в когнітивних структурах мозку мовця активуються різноманітні значущі аспекти та асоціації. Наступним етапом є вибір мовцем засобів для позначення концепту або активованих прототипічних асоціацій. Це означає, що мовець вибирає потенційну основу та семантичну ознаку. Різні групи у мовних співтовариствах можуть вибирати різні асоціації/аспекти та використовувати різні способи репрезентації. Одним з таких способів є комбінація вже існуючого у мові лінгвістичного матеріалу. Мовець формує свої висловлення відповідно до вже представлених у мові прототипічних моделей. Тобто, до того як буде сформована нова номінативна одиниця, мовець повинен проаналізувати вже існуючі одиниці мови (на ономасіологічному рівні). Відбувається пошук моделі, що виражає схожі семантичні відносини/асоціації з тими, які присутні у концепті, що потребує найменування. Завершує цей процес конкретна реалізація номінації відповідно до існуючих фонологічних та морфологічних правил.

Уявляючи ономасіологічну структуру, таким чином, ми можемо, на відміну від традиційних структуралістських підходів, показати ті когнітивні підстави, за якими відбувається найменування фрагментів навколишньої реальності у процесі формування мовної картини світу.

Розгляд суфіксації з когнітивно-ономасіологічної точки зору виводить нас на новий рівень вивчення даного явища. Як і в інших способах словотвору, при суфіксації, формальне утворення похідного слова супроводжується складною роботою когнітивних структур мозку. З даної точки зору, суфікси стоять нарівні з кореневими морфемами і можуть, тому, являти собою відповідні концептуальні категорії, викликаючи відносно фіксовані асоціації між основою слова та концептом, що потребує найменування.

При формуванні похідного слова суфіксального типу, мовець виконує роботу з переробки виділе-

них концептів для створення нового поняття. У даному процесі задіяні два ментальних простори (джерела та мети або донора та реципієнта). Результатом взаємодії даних ментальних просторів є породження нового змісту – концепту. Як вказує О.С. Кубрякова, “з реципієнтного простору запозичуються категоріальні змісти, необхідні для підведення позначуваного під певну рубрику (частину мови), з донорського – змісти, необхідні для конкретизації місця позначуваного у реципієнтному просторі” [1, с. 50].

Суфіксація, під якою традиційно розуміється спосіб словотвору шляхом приєднання словотворчого суфікса до кінця базової морфеми, вважається другим за продуктивністю способом створення інновацій у сучасній англійській мові, що підтверджується даними нашої вибірки, у якій сленгові суфіксальні деривати становлять одну чверть від загального числа зареєстрованих одиниць.

Незважаючи на великий інвентар стандартних суфіксів, більшість дериватів студентського сленгу було сформовано за участю лише незначної кількості суфіксів, що, на нашу думку, обумовлено специфікою даного лексичного шару та сферою його вживання. З іншого боку, виборче використання студентами суфіксів при формуванні дериватів показує, що студент вибирає лише ті структурні елементи, які належним чином, на його думку, можуть служити модифікації вихідного концепту в концепт-мету в межах даної картини світу.

Крім того, слід відмітити, що переважна більшість суфіксів студентського сленгу – це суфікси іменників, лише декілька суфіксів формують прикметники, а дієслова, що являють собою суфіксальні деривати, практично повністю відсутні.

Найчастіше іменникові суфіксальні деривати формуються за структурною моделлю $N + Suff = N$. Тобто, у своїй більшості суфіксальний дериват належить до тієї ж частини мови, що і мотивуюче слово. Словотворче значення, тобто співвідношення значення деривату та твірної основи, виражається як “те, що (той, хто) виконує дію” або “те, що (той, хто) характеризується як”. Цілком слушно зазначити, що оскільки в процесі сленгової суфіксації не змінюється приналежність до частини мови,

то, очевидно, мова йде про поєднання номінативних функцій акту деривації з функціями вираження об’єктивної та суб’єктивної оцінки явищ дійсності. Оціночність і експресивність пронизують всю систему сленгового словотвору. Не є виключенням і суфіксальні деривати студентського сленгу. Практично всі зареєстровані нами суфікси емоційно марковані, а асоційовані з ними концепти виражають позитивну або негативну оцінку, зменшеність або збільшеність, стилістичну віднесеність. Це сприяє створенню, так би мовити, другого, паралельного з нейтрально-номінаційним і частково з ним пересічним планом у змістовній стороні похідних сленгових номінативів [4, с. 63].

Велика кількість суфіксальних дериватів належить до концептосфери “людина”. Більш того, як ономасіологічна основа, так і ознака співпадають у концептуальному значенні, але остання надає похідному слову іронічного, жартівливого або зневажливого забарвлення.

Так сленговий суфікс **-wad** та суфікс **-ski**, створений від лексичної одиниці “*brewski*”, референтом якої є «пиво», додаються студентами до власних імен та позначають людину, що вчиняє щось безглузде або нерозважливе. Наприклад: *Toddski*, *you went away for the weekend with my car keys in your pocket*. Або: *Mikewad have locked himself out of the room*.

Словотворчий елемент **-meister**, а також елемент японського походження **-san** часто додаються до власних імен для досягнення ефекту фамільярності, наприклад, ім’я *Mary Walsh* може перетворитися на *Marysan* або *Walshmeister*.

Доволі поширеним у студентському слензі є суфікс **-o** з концептуальним значенням “той, хто має певні властивості”. Прикладами можуть слугувати такі сленгізми, як: *foolio* – слабак, чудернацька людина; *lato* – людина, що не відповідає груповим нормам; *lullo* – типовий представник голландського університету; *politico* – політична фігура на кампусі; *tostito* – симпатичний темношкірий; *frogo* – француз.

Суфікс **-ie** використовується для передачі двох концептуальних значень. Перший “прихильник, або ентузіаст чого-небудь” – “*skootchie*” – курець

марихуани, “*twinkie*” – *азіат, прихильник кавказької культури*. Омонімічний суфікс **-ie(y)** додається до акронімів, що позначають певні соціальні групи або категорії людей, тобто у даному випадку мова йде про реалізацію концептуального значення “представник групи”: “*townie*” – *ученик місцевої школи*, “*xiprie*” – *xini генерації X*.

Суфікс **-er** є також досить продуктивним в студентському слензі. Він реалізує концептуальне значення «діяч, об’єкт характеристики» та служить для ідентифікації людини за професією або діяльністю, за соціальним статусом або рисами характеру, поведінкою або зовнішністю. Як і в більшості інших випадків, при формуванні студентських сленгізмів за допомогою цього суфіксу ономасіологічною базою для створення нового найменування можуть слугувати як літературні основи, так і субстандартні, як прості за будовою, так і похідні. Прикладами сленгізмів, створених від літературних основ є: “*crusader*” – *фундаменталіст*, “*crusher*” – *супротивник алкоголю*, “*tree-hugger*” – *захисник навколишнього середовища*. Приклади сленгізмів, створених від основ нелітературних підсистем можуть слугувати: “*doper*” – *торговець марихуаною*, “*bummer*” – *ледар*, “*wanker*” – *небажана людина*.

Крім того, в студентському слензі функціонує значна кількість півафіксів з концептуальним значенням “прихильник, охочий до чогось”: **-dog** (*brary dog* – *людина, що займається у бібліотеці*; *shroom dog* – *людина, що вживає галюциногени*), **-freak** (*popcorn freak* – *охочий до попкорну*), **-dweller** (*step dwellers* – *той, хто полюбляє сидіти на східцях*), **-animal** (*study animal* – *прихильник інтенсивного навчання*), **-queen** (*datequeen* – *дівчина, що часто ходить на побачення*).

Значна кількість суфіксів (**-age**, **-fest** та полуафікс **-city**) приймає участь у номінативному процесі у якості ономасіологічної ознаки, що модифікує основу, додаючи до концептуального значення похідного слова ідею “великої кількості, численності” того, що зазначено основою. Таким чином, формується значна кількість загальних імен, наприклад: *foodage*, *fundage*, *studyage*, *rainage*, *neckage*; *beerfest*, *pizzafest*, *sleepfest*; *Cram-city*;

Jewelry-city; *Tan-city*.

Широко розповсюдженими у студентському слензі є суфікси **-(o)rama** та **-omatic**, які реалізують концептуальне значення повторюваності та інтенсивності: *funorama* – *постійні веселоці*, *cramomatic* – *інтенсивне навчання на передодні іспиту*.

Популярним є також напівафікс **-dog**, який бере участь у формуванні назв предметів, пов’язаних з використанням наркотиків (*hooch dog*, *jimmy dog* – *сигарета с марихуаною*) або спиртних напоїв (*brew dog*, *chilly dog* – *пиво*).

Прикметники у студентському слензі формуються переважно за моделлю N + Suff = Adj. Серед суфіксів, що в ономасіологічній структурі дериваційного словотвору виконують роль ономасіологічної ознаки для формування прикметників, слід виділити суфікси **-ous** та **-ish** з концептуальним значенням “той, що має ознаку, вказану основою”: *bootilitious* – *щось нерозумне, невдале*; *skankalicious* – *огидний*; *ouish* – *недостатньо вмілий*; *schmeish* – *розкішний*.

Ще одним суфіксом прикметників є суфікс **-ed**, реалізуючий концептуальне значення “схильний до, підвладний”: *golfed*, *ramped* – *сп’янілий*, *threwed* – *припинений*.

Таким чином, коли мова йде про іменникові суфіксальні деривати студентського сленгу, можна зробити висновок, що формуюча основа майже завжди має категоріальне значення “людина” або “предмет”, в той час як ознакова – конкретизує характер або якість концепту, визначеного основою. Суфікси, що формують іменники з референтом “людина”, мають три основних концептуальних значення: “прихильник, ентузіаст”, “діяч, представник певної групи” та “той, хто відрізняється неадекватною поведінкою”. Концептуальне значення суфіксів, що формують іменники з референтом “предмет” зводиться до понять “інтенсивність прояву того, що описано основою”.

Суфіксальні деривати-прикметники, сформовані на основі категоріального значення “предмет”, зберігають ознаку мотивуючої частини мови, в той час як ознакова додає до ономасіологічної структури значення “характеристика”.

Таким чином, розглядаючи процес суфіксальної деривації з когнітивно-ономасіологічної точки зору, можна зазначити, що у процесі сленгового найменування мовець використовує суфікси як ономасіологічні ознаки для усунення семантичної різниці між ономасіологічною базою та концептом, що потребує найменування. Це, в свою чергу, означає, що суфікси мають певне концептуальне значення та являють собою певні концептуальні категорії, що використовуються мовцями в словотворчому процесі. Така точка зору на дериваційне словотворення є, безперечно, актуальною та здається доволі перспективною для проведення подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кубрякова Е.С. Еще раз о месте словообразования в системе языка / Е.С. Кубрякова // Актуальные проблемы русского словообразования : ученые записки. – Ташкент, 1975. – Т. 143. – С. 48–52.
2. Кубрякова Е.С. Типы языковых значений. Семантика производного слова / Е.С. Кубрякова. – М. : Наука, 1981. – 199 с.
3. Кубрякова Е.С. Ономасиологические характеристики комплексных единиц словообразовательной системы / Е.С. Кубрякова // Актуальные проблемы русского словообразования : сб. науч. ст. – Ташкент : Укитувчи, 1982. – С. 21–28.
4. Митев Д. Особенности словообразования в аспекте языковой номинации / Д. Митев // Проблемы когнитивного и функционального описания русского и болгарского языков. – Шумен, 2002. – С. 60–69.
5. Blank A. "Why Do New Meanings Occur? A Cognitive Typology of the Motivations for Semantic Change." – In: Blank/Koch, 1999. – P. 61–89.
6. Blank A. Historical semantics and cognition / A. Blank, P. Koch. – Berlin, New York. – 1999.
7. Dokulil M. Tvoreni slov v cestine / M. Dokulil // Teorie odvozovani slov. – Praha : Naklad, 1962. – 264 p.